

საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა რეგულირების გლობალური სისტემა

ალექსანდრე ედიბერიძე, პროფესორი
მაგდა ბაქანიძე, დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა რეგულირების გლობალური სისტემა, დახასიათებულია გლობალური ეკონომიკური პრობლემები და საერთაშორისო ორგანიზაციების ადგილი მათ მოგვარებაში.

გლობალიზაციის პროცესმა ყველასთვის დადებითი შედეგი რომ გამოიღოს, აუცილებელია არსებობდეს საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა რეგულირების გლობალური სისტემა. ეს სისტემები უნდა მუშაობდნენ ისეთ საკითხებზე, სადაც გლობალური კოლექტიური მოქმედება საჭიროა და ზოგჯერ აუცილებელიც. საერთაშორისო ეკონომიკური სისტემის ინსტიტუციონალიზაციის მოთხოვნების გაძლიერება აჩქარებს ახალი ინსტიტუტების შექმნას და იწვევს ძველის მოდერნიზებას, ახალი ინსტიტუციური გარემოს შექმნას გლობალური ეკონომიკის უკლებლივ ყველა აქტორისთვის, რომელშიც დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს გლობალური და, განსაკუთრებით, ფინანსური ბაზრის ძირითადი მონაწილეების კონტროლისა და ზედამხედველობის ფუნქციას.

ინსტიტუციონალიზაციის გავლენით გლობალური ეკონომიკა მოახდენს მის სუბიექტებს შორის ეკონომიკურ ურთიერთობათა ერთობლიობის ახალი ხასიათის ჩამოყალიბებას.

საკვანძო სიტყვები : გლობალიზაცია; ინსტიტუციონალიზაცია; საერთაშორისო სავალუტო ფონდი; საერთაშორისო ვაჭრობა; გაერო; საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციები, პოლიტიკური უსაფრთხოება.

Summary

The article - "Global system of regulating international economic relations" studies the global system of regulating international economic relations, characterizes global economic problems and the role of the international organizations in their resolution.

In order to bring the positive results for everyone in the process of globalization, it is necessary to have the global system of regulating international economic relations. These systems should be working on the issues where global collective action is useful and sometimes necessary. Strengthening demand for the institutionalization of the international economic system accelerates the creation of new institutions and causes the modernization of the old ones; also encourages the creation of new institutional environment for every actor of the global economy, where a

big significance should be given to global and, in particular, to the main participants of the financial market in the aspects of control and supervision.

Through the influence of the institutionalization the global economy will make a new kind of institutionalization of the economic relations among its entities.

* * * * *

მსოფლიო ეკონომიკა სულ უფრო ერთიან სამეურნეო ორგანიზმად ყალიბდება, რაც წარმოშობს ახალ პირობებში მისი ახლებურად რეგულირების საკითხს. დღეს უკვე შეგვიძლია განვიხილოთ მსოფლიო მეურნეობის და საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა რეგულირების გლობალური სისტემა, რომელშიც აშკარად მოჩანს რეგულირებისა და მართვის საერთაშორისო ეკონომიკური ინსტიტუტების როლის ამაღლება და საქმიანობის მიმართულებების ზრდა.

სამეურნეო ცხოვრების გლობალიზაციის პირობებში ზეეროვნული ეკონომიკური რეგულირების აუცილებლობა განსხვავებულ დონეებზე და სხვადასხვა სფეროებში წარმოიქმნება. დღეს საკმარისზე მეტია ისეთი პრობლემები, რომლებიც უკვე ითხოვენ მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარე სამეურნეო პროცესებისა და ურთიერთობების სისტემატურ და გააზრებულ რეგულირებას, მომავალში კი კიდევ უფრო გარდაუვალი გახდება საერთაშორისო თანამშრომლობა ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირებისა და მართვის სფეროში.

მართლაც, პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ ანტიკრიზისული რეგულირების ეროვნული სისტემა გლობალიზაციის ეპოქაში არაეფექტიანი ხდება. სხვა ქვეყნებთან შეუთანხმებლად საკუთარი პრობლემების მოგვარების მცდელობები ბევრჯერ უშედეგოდ დასრულდა დამხოლოდ გაზარდა არსებული არასტაბილურობა. ამიტომ თანდათანობით მომწიფდა სამთავრობო ზომების კოორდინირებისა და სახელმწიფოთაშორის ეკონომიკურ ურთიერთობათა ერთობლივად რეგულირების საკითხი.

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ წლებში გახშირდა ცალკეული ბაზრების სტაბილიზაციის მცდელობები და გაფორმდა საერთაშორისო სასაქონლო შეთანხმებები ბუფერული მარაგების შექმნის შესახებ. ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაციის (OPEC) ჩამოყალიბებას ახალი საერთაშორისო ეკონომიკური წესრიგის პროგრამის ფარგლებში. ნედლეულის მსოფლიო ბაზრებზე ფასების რყევას ეს, ცხადია, მთლიანად ვერ აჩერებს, მაგრამ ამგვარი ორგანიზაციები და შეთანხმებები საგრძნობ როლს

თანამშრომელთა საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა გამწვავებული პრობლემების შერბილებაში. არსებობს იმის მრავალი მაგალითი, რომ მსოფლიოში დაიწყო გლობალურ დონეზე რეგულირების და გადანაცვების მსოფლიო მსოფლიო, მათ შორის - საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების მეშვეობით. ამდენად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ უკვე მოქმედებენ საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების გლობალური რეგულირების ელემენტები. ეს რეგულირება ორ დონეზე მიმდინარეობს - გლობალურზე და რეგიონულზე. სწორედ გლობალურ დონეზე ჩნდებიან საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებიც საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ცალკეულ სფეროებს არეგულირებენ. ისინი ან ფორმალურია (ოფიციალურია - მაგალითად, მსოფლიო ბანკი), ან არაფორმალური (არაოფიციალური - მაგალითად, დიდი რვიანის ჯგუფი). გლობალიზაციის პროცესმა ყველასთვის დადებითი შედეგი რომ გამოიღოს, ამისთვის აუცილებელია არსებობდეს საერთაშორისო საჯარო ინსტიტუტები.

ეს ინსტიტუტები უნდა მუშაობდნენ ისეთ საკითხებზე, სადაც გლობალური კოლექტიური მოქმედება საჭიროცაა და ზოგჯერ აუცილებელიც. ამ 30-40 წლის მანძილზე შეიცვალა დამოკიდებულება კოლექტიური მოქმედების მიმართ. ადამიანები მიხვდნენ, რომ ეს აუცილებელია ნებისმიერ ეტაპზე. ცხადი გახდა ისიც, რომ კოლექტიური მოქმედება აუცილებელია როგორც ადგილობრივ და ეროვნულ, ისე გლობალურ დონეზე. გლობალიზაცია იმას ნიშნავს, რომ სულ უფრო მეტი დრო ეთმობა გლობალური გავლენის მქონე საკითხებს. სწორედ ამ საკითხებზე სამუშაოდ შეიქმნა საერთაშორისო ორგანიზაციები. გაეროს დაეკისრა გლობალურ პოლიტიკურ უსაფრთხოებაზე ზრუნვა, საერთაშორისო ეკონომიკურ ორგანიზაციებს კი, უპირველეს ყოვლისა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდს, გლობალური ეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნება. მათგან განსხვავებით, გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია (UNCTAD) ისეთი უნივერსალური და გლობალური ფორუმი, რომლის მოღვაწეობა ეძღვნება განვითარების პრობლემატიკას და მასთან დაკავშირებულ ვაჭრობის, ფინანსების, ინვესტიციების, ტექნოლოგიების გადაცემის და სხვა საკითხების განხილვას და მათ მიმართ რეკომენდაციების შემუშავებას. ამ ფორუმის მოვალეობაა წამყვანი როლი ითამაშოს საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში კონსენსუსის მიღწევაში. ეს პირველ რიგში ეხება განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს, რომლებსაც ხსენებულმა კონფერენციამ დახმარება უნდა გაუწიოს ვაჭრობის ახალ პირობებთან შეგუებისა და საერთაშორისო ვაჭრობის სისტემაში ინტეგრირებისას. ამ ორგანიზაციის მუშაურობის გარეშე შეუძლებელი გახდებოდა მოლაპარაკებების გამართვა და მრავალმხრივი სამართლებრივი აქტების დამტკიცება ვაჭრობის სფეროში, აგრეთვე, ამავე სფეროში ეროვნული მთავრობებისა და რეგიონული ეკონომიკური დაჯგუფებების პოლი-

ტიკის შეჯერება. საერთაშორისო ეკონომიკურ ორგანიზაციების ფუნქციონირებაში არაერთი პრობლემა იჩენს თავს. მათ შორის ძირითადია ოპერატიულობის, დემოკრატიულობისა და ეფექტიანობის დეფიციტი, შესაძლებლობათა ტოლობის პრობლემა, ქვეყნებისა და საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების კომპეტენციების გადაკვეთის პრობლემა და სხვა. თუმცა, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა მართვადობის პრობლემა. მსოფლიო ეკონომიკის მართვის ეფექტიანობის საკითხი დღეს უკვე მწვავე პრობლემადაა გადაქცეული.

მომავალში მისი მოგვარება სხვადასხვა ვარიანტით იქნება პირველი, მსოფლიო ეკონომიკური სისტემის მართვადობის ამალგებას კიდევ ერთი არსებითი რესურსი აქვს. უმნიშვნელოვანესი და საჭირობოტო გადანაცვებების მიღების დროს ცალკეული ქვეყნები ზოგიერთი საერთაშორისო სტრუქტურის ფარგლებში შეიძლება იყენებდნენ „განსხვავებულ სიჩქარეთა“ მეთოდს, რომელიც კარგადაა აპრობირებული ევროპული ინტეგრაციის პრაქტიკაში: ის ქვეყნები, რომლებიც გარკვეულ გადანაცვებებს უჭერენ მხარს, ამ გადანაცვებებებს შეასრულებენ მოცემულ საკითხზე სხვა ქვეყნების მოსაზრებების მიუხედავად. რაც შეეხება სხვა ქვეყნებს, მათ უფლება მიეცემათ პროგრამას შეუერთდნენ მისი რეალიზაციის უფრო გვიანდელ ეტაპზე. ამის მაგალითი არაერთი ყოფილა ისტორიაში, თუნდაც ევროპის სავალუტო კავშირი.

მეორე, მართვადობის ამალგების პრობლემა შეიძლება გადაწყდეს განსხვავებული „გეომეტრიის“ მქონე პარალელური სტრუქტურების შექმნით. ეს ნიშნავს რაიმე ერთი გაერთიანების ან საერთაშორისო სტრუქტურის შენარჩუნების პირობებში ისეთი ახალი გაერთიანების ან სტრუქტურის ჩამოყალიბებას, რომელიც უფრო ეფექტიანად წყვეტს ერთმანეთთან თანამშრომლობის პრობლემას. ასეთი პარალელური სტრუქტურებიდან ერთ-ერთი უფრო სიცოცხლისუნარიანი გამოდგება და ფუნქციონირებასაც სწორედ ის გააგრძელებს. ამგვარი რამ დასავლეთ ევროპაში მოხდა, როცა დროის ერთსა და იმავე მონაკვეთში ორ სხვადასხვა დაჯგუფებას უხდებოდა ფუნქციონირება. მათგან უფრო სიცოცხლისუნარიანი ევროკავშირი გამოდგა, თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაციამ კი თანდათან შეწყვიტა არსებობა.

საზოგადოდ, არაფორმალური გაერთიანებები და საერთაშორისო ფორუმები თანამედროვეობის აქტუალური პრობლემების შესახებ ერთმანეთის გათვითცნობიერებისა და მსოფლიო პროცესების მართვადობის ამალგების საინტერესო დამატებითი ინსტრუმენტი ხდება. ამის ტიპური მაგალითიადავოსის საერთაშორისო ეკონომიკური ფორუმი, სადაც არა მარტო განიხილავენ მსოფლიო ეკონომიკის პრობლემებს, არამედ ერთობლივ მიდგომებსაც პოულობენ ეკონომიკური განვითარების შემაფერხებელი მრავალი პრობლემის მოსაგვარებლად.

მესამე, საერთაშორისო სისტემის მართვადობის

ამაღლების პრობლემა შეიძლება მოვავაროთ წამყვანი საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების მართვის მექანიზმების შიდა რეორგანიზაციის გზით. ყველა საფუძველი არსებობს ვივარაუდოთ, რომ გადაუდებელ გადანაცვლებათა მიღების აუცილებლობის ზენოლით სახელმწიფოები იძულებული გახდებიან გარკვეულ დათმობებზე წავიდნენ და კომპეტენციების დიდი ნაწილისა საერთაშორისო ორგანიზაციებს გადააბარონ მსოფლიო ეკონომიკის მართვადობის ამაღლების მიზნით. ცალკეულ სახელმწიფოებს არ ჰყოფნით იმ გლობალურ პრობლემებთან გამკლავების ძალა, რომლებიც მათი იურისდიქციის საზღვრებს სცილდება. უმართავი მსოფლიო ეკონომიკური პროცესების უარყოფითი შედეგებით გამოწვეული ზარალი გადააჭარბებს ამ სტრუქტურებში ქვეყნების დამოუკიდებელი სტატუსის შენარჩუნების სარგებელს. ამასთან დაკავშირებით შეგვიძლია ვინიანს- წარმეტყველოთ საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციების განვითარება ეკონომიკის ერთობლივად რეგულირების საქმეში ყველაზე უფრო დაწინაურებული ეკონომიკური გაერთიანების - ევროკავშირის მოდელით. ეს ნიშნავს ეროვნული სუვერენული კომპეტენციების მკაცრად დოზირებული ნაწილის გადაცემას საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაციებისთვის ასევე მკაცრად დათქმულ შემთხვევებში ისე, რომ მკაფიოდ იყოს მინიშნებული ამ კომპეტენციების გამოყენების ლიმიტები.

ამ ზოგადი შენიშვნების გათვალისწინებით, უახლოეს პერიოდში ყველა ძირითადი საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაცია რეფორმებს საჭიროებს.

ეს ევროკავშირისაც ეხება. მას შემდეგ, რაც ამ გაერთიანების წევრების რაოდენობა თითქმის გაორმაგდა, კიდევ უფრო გართულება მანამდე ცნობილი პრობლემების მოგვარება. აქ რეფორმების გატარება მჭიდროდ იქნება დაკავშირებული ევროპის კონსტიტუციის მიღებასთან, რეფორმების დასრულების შემდეგ კი ევროკავშირი კიდევ უფრო განიმტკიცებს პოზიციებს. გაეროს ფუნქციებიდან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია ეკონომიკურ და სოციალურ, კულტურის, განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროებში საერთაშორისო თანამშრომლობის ხელშეწყობა. ეკონომიკურ, სოციალურ და სხვა შესაბამის საქმიანობას კოორდინაციას უწევს ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხთა საბჭო. სწორედ მისი ფუნქციაა აღნიშნულ სფეროებში საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარების გზების ძიება. ეს საბჭოეკონომიკური და სოციალური პრობლემების განხილვისა და რეკომენდაციების შემუშავების ცენტრალური ფორუმაა. იგი წამყვან როლს თამაშობს საქმიანობის პრიორიტეტულ მიმართულებათა განსაზღვრაში და განვითარების მიზნით წარმართული საერთაშორისო თანამშრომლობის ხელშეწყობაში. ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხთა საბჭო ოპერატიული ორგანო არაა. იგი კოორდინაციას უწევს მის კონტროლქვეშ მყოფ სხვა კომისიებსა და კომიტეტებს.

გაეროს ბიუჯეტის ძირითადი წყაროა მისი წევრ-

ბის შენატანები. 2000 წლიდან დადგენილია, რომ ინდივიდუალური შენატანის ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს ბიუჯეტის 22%-ს. დამოუკიდებელი ბიუჯეტები აქვთ გაეროს ბავშვთა ფონდს, გაეროს განვითარების პროგრამას და ლტოლვილთა საქმეების

უმალესი კომისიის სამმართველოს. მათი რესურსების ძირითადი მოცულობა ნებაყოფლობითი შენატანებია. გაერო თვითონაც მოითხოვს კოლოსალური რაოდენობის საქონელსა და მომსახურებას. იგი ყოველწლიურად 3-4 მლრდ დოლარის ღირებულების შესყიდვებს ახორციელებს. ამაზე მისი ბიუჯეტის 60 % იხარჯება. ამ მხრივ მისი ყველაზე აქტიური პარტნიორები არიან არა მარტო დიდი ეკონომიკური პოტენციალის მქონე ქვეყნები, არამედ ისეთებიც, რომელთა მთავრობები და მენარმეები თავიანთი აქტიურობით ხელს უწყობენ საკუთარ ბიზნესს ამ ბაზრის ათვისებაში. ეკონომიკურ სფეროში გაეროს საქმიანობა, როგორც წესი, შემოიფარგლება მსოფლიოს მიმდინარე ეკონომიკური პრობლემების განსჯა-განხილვით. მისი გენერალური ასამბლეისა და სხვა ორგანოების გადანაცვლებებს სარეკომენდაციო ხასიათი აქვთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Герчикова И.Н. Международные экономические организации. М.: Консалтбанк, 2001. с. 16., Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / под ред. Л. Н. Красавиной. М.: Финансы и статистика, 2006. с. 410.
2. Актуальные проблемы глобального управления: Группа восьми и международные многосторонние институты. М.: Логос, 2007.
3. Основные факты об ООН. М.: Весь мир, 2005. с. 24